

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskernes Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliserings-projekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

NOMUS

Hostrupsvej 21 i "gamle dage" (Lokalhist. Arkiv i Hillerød). Se artiklen side 3

Indhold:	Side
Museets arbejdsplan 1998	2
Barn dumsminder fra Hostrupsvej	3
Generalforsamling	5
De arabiske mønter fra Sigerslevøster	6
Formidlingstjenesten 1997/98	7

	Side
Hanebjerg Mølle	10
Sølvsmykker fra Sigerslevøster	12
Flodemålssten – eller hvad?	13
Hvad man også kan opleve i Onsdagsgruppen	14
Foredrag på Nødebo Kro	15

Museets arbejdsplan 1998

I december vedtog bestyrelsen museets arbejdsplan for 1998. Også i det nye år er opsætningen af den permanente udstilling om Hillerød Bys historie topprioriteret. Igen i år skal der skaffes omfattende støtte fra byens virksomheder og andre, for at planen kan virkeliggøres. Vi håber, at møde samme store velvilje som i 1997.

På den arkæologiske front bliver der i 1998 meget „hjemmearbejde“, da de store og vigtige udgravninger i 1997 (Sigerslevøster, Gadegaard og Salpetermosen) skal færdigbearbejdes. Dette betyder, at der ikke bliver plads til den efterhånden traditionelle „sommerudgravning“. Årets udgravninger vil derfor være begrænset til „nøduddgravninger“ affødt af offentlige og private anlægsarbejder. Dem bliver der sikkert mange af, da bygge- og anlægsprojekter fortsat forelægges museet i et hidtil uset omfang.

Museets akilleshæl er (som altid) de begrænsede økonomiske muligheder. Indtægtsgrundlaget er faldende samtidig med, at de opgaver, vi pålægges, stadig forøges. Særlig på den arkæologiske front er buen spændt til bristepunktet. Endnu værre er det dog, at museets gennem 3½ år beskæftigelsesansatte museumsforvalter i 1998 endegyldigt forlader museet, hvis det ikke lykkes, at skaffe midler til hans fastansættelse. Hvert år har vi an søgt kommunen om fastansættelse, og hvert år har vi fået afslag. I værste tilfælde betyder dette, at museets inspektører også skal varetage alle de praktiske opgaver, lige fra snerydning og græsslåning til skiftning af pærer og sikringer. Og uden museumsforvalteren må museets planer om permanente udstillinger også udskydes. Ansættelsen af mu-

seumsforvalteren er en uomgængelig nødvendighed for museets forsvarelige drift på Sophienborg og langt hen ad vejen en forudsætning for, at arbejdsplanen for 1998 kan virkeliggøres.

Museets formidlingstjeneste (skoletjeneste) er igen kommet godt i vej. Tilbuddene til børnehaver og skoler i Hillerød Kommune er i 1998 omfattende (se artiklen i dette NoMus af Margit Jensen). Planlægningen af oldtidsudstillingerne i Søjlhallen er i gang, Nationalmuseet har netop oplyst, at sølvskatene fra Sigerslevøster kan udponeres. Omfattende sikkerhedsforanstaltninger, som koster mange penge, er dog en forudsætning, så her ligger en stor opgave at løse. Et godt skridt i den rigtige retning er, at Statens Museumsnavn af sin rådighedssum netop har bevilget et større beløb til opsætning af brand-sikringsanlæg på Sophienborg og Husmandsstedet.

Museets arbejdsplan indeholder mange andre opgaver, som skal løses i 1998. Museet skal på omgangshøjde med den nye informationsteknologi med e-mail- adresse, elektroniske fundanmeldelser, hjemmeside og elektronisk adgang til vore EDB-registrerede samlinger. Det kan ikke alt løses i 1998, men det er vigtigt, at vi samtidig med, at vi opbygger nye permanente udstillinger, også elektronisk er i stand til at formidle vore tilbud til omverdenen.

Formidlingen er i 1998 omfattende med aktiviteter på Husmandsstedet, foredrag på Nødebo Kro og under Folkeuniversitet, deltagelse i Frederiksborgskuet og „Farmers Day“ – begge på Sophienborg – samt på Kræmmermarkedet. Og så er der jo Julemarkedet på Sophienborg, som takket være den frivilli-

ge gruppe, har udviklet sig til rigtig succes-historie. Også et par ekskursioner planlægges i skrivende stund.

Et nyt byråd er trådt sammen, og vi ser frem til, at museet vil blive prioriteret i en kommende handlingsplan på kulturområdet. At have et kulturhistorisk museum i sin kommune bør anskues som et privilegium – ikke blot som en blød vare, som altid kan nedskæres, når krisen krasser. Kommunen og områdets befolkning fortjener et moderne kulturhistorisk museum, som også vil være rustet til den centralisering af det statsanerkendte museumsvesen, som givetvis vil ske de kommende år.

Finn Erik Kramer

NoMus er medlemsblad for Nordsjællandsk Museumsforening, som varetager driften af Sophienborg, Nordsjællandsk Folkemuseum i Hillerød. Museet dækker arkæologi og nyere tids kulturhistorie i Hillerød, Allerød, Skævinge og Fredensborg-Humblebæk kommuner samt arkæologien i Helsingør kommune. Desuden er det byhistorisk museum for Hillerød og specialmuseum for landbokulturen i Nordsjælland.

NoMus udkommer 4 gange årligt (i februar, april, september og december) og sendes til museumsforeningens medlemmer samt en række private virksomheder og offentlige institutioner.

Redaktion:

Hans Jørgen Clementsen
(ansvarsh.),
Flemming Beyer,
Finn Erik Kramer,
Grethe Post og Conny Pedersen.

Adresse:

Sophienborg, Nordsjællandsk
Folkemuseum, Sophienborg Allé 9,
3400 Hillerød
Telefon: 48 24 34 48
Fax.: 48 24 34 42

Barndomsminder fra Hostrupsvej

af Ove Sørensen

Facaden af ejendommene Hostrupsvej 21-29 i "vore dage" (Fot. Flemming Beyer 1998)

Efterfølgende artikel er skrevet i 1989 i forbindelse med den konkurrence, som Frederiksborg Amts Historiske Samfund udskrev samme år. De artikler, der ikke blev udgivet i samfundets årbøger, er siden overgået til de lokale museer og arkiver. Da Ove Sørensen's barndomsminder er af lokalhistorisk interesse bringes de hermed i NoMus.

Jeg er født i Hillerød den 22. maj 1937 i ejendommen Hostrupsvej 21, 3. sal th. Min far var over tjener, og min mor var hjemmegående/arbejdende, så min storebror og jeg har aldrig været på institution for at blive passet.

På Hostrupsvej boede der en del børn i de nærliggende ejendomme, så vi havde altid lege-kammerater.

I nr. 21 boede der vist 12 børn. Den ejendom blev kaldt "Badeanstalten", fordi der var en badstue i kælderen, med dampbad, "svømmebassin", massage, lysbad og kulbuelys.

Hostrupsvej 23 blev kaldt Svalereden, fordi nogle svaler havde bygget rede under tagudhængen til gadesiden. Her boede omkring 9 børn. „Genboen” hed de næste tre huse, altså nr. 25-27-29. Her boede der et sted mellem 10 og 15 børn.

På arealet mellem Hostrups-

vej og den daværende linieføring for jernbanen til Frederiksværk og Hundested lå der nærmest jernbanen en fabriksbygning. I den venstre halvdel var der karosserifabrik og i den højre en hestesko-fabrik. (Begge fabrikker blev vist et par gange saboteret under krigen, fordi de leverede til de tyske besættelsestropper).

Mellem denne fabriksbygning og bebyggelsen på Hostrupsvej var der et sumpet område, hvor der var losseplads. Efterhånden blev pladsen større og større. Vi kunne altid finde noget at lege med, Vi byggede huler og andre ting.

Materialerne kunne vi altid

finde på lossepladsen. Kun fantasien satte grænser.

Badeanstaltens Boldklub

Pladsen blev efterhånden så stor, at de store drenge lavede en idrætsforening BB (Badeanstaltens Boldklub).

Der blev dannet en bestyrelse, valgt en formand og en kasserer uden indblanding fra de voksne. Men der skulle jo flere penge ind end dem, vi betalte i kontingent.

Derfor blev der en gang om året holdt en festdag – altid en søndag. Vores forældre hjalp til, og på den dag var gården og gården pyntet med flag, som en af forældrene opbevarede.

Aftensmaden indtog vi alle i fællesskab med øl, vand og medbragt mad et sted i gården, hvor der var læ. Det var hyggelige festdage, hvor alle var glade og hjælpsomme. Mødrene bagte kager og lavede saftevand, som skulle sælges.

Desuden var der en del forlystelser såsom pilespil, boldkast mod dåser, ringspil m.m. Præmierne kom fra vores forældres gemmer og fra de handlende i nabolaget.

Dengang regnede man med, at ca. 100 familier kunne holde omsætning nok til: En købmand, en bager/ismejeri (i "Genboens ejendom") og en grønthandler, hvor nu Teknisk Forvaltning ligger.

Efterhånden havde vi en fin lille klub med fodboldbane, bolde og mål. Desuden havde vi springstøtter til højdespring, kugle til kuglestød, stangspring, længdespring, diskos og spyd.

Gadestridigheder

Før Badeanstaltens Boldklub blev

dannet havde, vi "gadestridigheder" med børnene, der boede omkring Godthåbsvej. Jernbanen dannede grænsen mellem vore territorier. Den blev i det store hele overholdt.

Dog udviklede det sig til mindre slag, når grænsen blev overskredet. Bevæbnet med store kæppe bankede vi løs på hinanden. Senere udviklede vore gadestridigheder sig til fredelig sam eksistens. De dannede også en idrætsklub, som vi dystede med på normal vis på vores "idrætsanlæg".

Krigens tid

Jeg var 8 år, da krigen sluttede og kan huske en del fra den tid. Vores bopæl lå tæt på den tyske kaserne (der hvor Civil Forsvaret nu bor). Den lå også tæt på gasvand- og elværkerne, som blev bevogtede, og Missionshotellet, som husede mange flygtninge i krigens sidste tid.

Ved vores ejendom, som jo rummede en badeanstalt, stod de tyske soldater i en lang kø op mod Hansensvej for at komme til at blive vaskede.

Skoletiden

I 1944 kom jeg i skole på Ndr. Banevejens Skole. Skolen blev i 1945 brugt til at huse tyske flygtninge, og så gik vi på Marie Mørks Skole om eftermiddagen – vist nok hver anden dag.

Efter 3. klasse på kommuneskolen blev jeg flyttet over til Marie Mørks Skole, fordi man ikke kunne tage den daværende realeksamen på kommuneskolen. Da jeg så i 1954 tog realeksamen fra Marie Mørks Skole, tog mine gamle klassekammerater samtidig realeksamen fra Byskolen som det første hold realister. Men det vidste mine forældre jo ikke,

da jeg gik i 3. klasse.

Efter skolegangen kom jeg i lære som bankelev i den daværende Hillerød og omegns Bank. Efter ca. et halvt år som bankassistent, skiftede jeg til revisionsbranchen, hvor jeg var i 31 år.

Efterskrift

Bebyggelsen langs Hostrupsvej som Ove Sørensen omtaler i sine erindringer blev opført i midten af 1930'erne.

Ejendommen Hostrupsvej 21 blev opført af bademester og rentier Schou med F.F. Frederiksen som arkitekt. Bygningen blev færdig i december 1939.

Som et kuriosum kan nævnes, at der i 1939 blev udarbejdet et projekt til en udvidelse af badeanstalten med en stor svømmehal.

Projektet blev som bekendt ikke realiseret, men modellen af svømmehallen befinder sig nu i Nordsjællandsk Folkemuseums magasin.

Hostrupsvej nr. 23 blev opført af en af Hillerøds største murer mestre Georg Jørgensen. Byggetilladelsen blev udstedt i juni 1936 og allerede i august stod den fem etages bygning under tag.

En utrolig præstation når man tænker på at stort set alle materialer blev båret op på stilladserne med håndkraft.

Den store ejendom Hostrupsvej 25 - 29 blev opført af ejendomsselskabet "Genboen" og der blev den aldrig kaldt andet end "Genboen".

Ejendommen blev tegnet af arkitekt Carl Lundqvist, som var en af byens største arkitekter.

Flemming Beyer,

Grethe Post

og Ebbe Løvig Nielsen

Indkaldelse til ordinær generalforsamling i Nordsjællandsk Museumsforening

afholdes

**onsdag den 25. februar 1998 kl. 19.30
i Søjlehallen på Sophienborg**

Dagsorden er ifølge vedtægterne:

1. Valg af dirigent.
2. Formanden og museumslederen aflægger beretning.
3. Kassereren fremlægger reviderede regnskaber til godkendelse.
4. Fremlæggelse af budgetter og fastlæggelse af kontingent til foreningen.
5. Indkomne forslag.
6. Valg af bestyrelsesmedlemmer og to suppleanter. På valg til bestyrelsen er:

Peter Plambeck, Bent Aaby, Bent Christoffersen og Jens Bjerregaard Christensen. Poul Jensen er på valg som suppleant.

Peter Plambeck, Jens Bjerregaard Christensen og Poul Jensen genopstiller ikke.

7. Valg af to revisorer.
8. Eventuelt.

Forslag til nye bestyrelsesmedlemmer/suppleanter samt forslag til dagsordenens punkt 5 afleveres skriftligt til formanden *Helge S. Bek, Ebbas Allé 12, Nødebo, 3480 Fredensborg* senest 8 dage før generalforsamlingen.

I pausen inden foredraget er der kaffebord. Øl og sodavand kan købes.

Efter generalforsamlingen vil

Morten Gøtsche
fra

**Nationalmuseets Marinarkæologiske Undersøgelser
i Roskilde fortælle om
*de ni skibe fra vikingetid og middelalder, som blev
fundet i 1997 i Roskilde***

Vel mødt!

Indbetaling af kontingent

I dette nummer af NoMus finder man indheftet et giro-indbetalingskort. Det gør det let at betale kontingent til Nordsjællandsk Museumsforening.

For god ordens skyld skal vi her anføre de beløb, som blev vedtaget på generalforsamlingen i februar 1997:

Enkeltmedlem: 80,-

Husstand: 110,-

Erhvervskonting.: 300,-

Kontingentet bedes indbetalt i god tid inden generalforsamlingen. Så kan man på denne deltage og stemme med samvittigheden i orden.

Det betyder meget for din museumsforening at have så mange medlemmer som muligt.

Dels hjælper hver en kontingentkrone på museets økonomi.

Dels har vi brug for vore politikeres bevågenhed.

Jo flere medlemmer der findes i Nordsjællandsk Museumsforening jo større bevågenhed hos politikerne har vi mulighed for at få. For vore medlemmer er nu engang også vælgere!

HJC

De arabiske mønter fra Sigerslevøster

af Finn Erik Kramer

Museet har nu fra Nationalmuseet modtaget bestemmelsen og dateringen af de arabiske mønter i „skat 1“ fra Sigerslevøster. „Skat 1“ var den skat, som lå spredt i pløjelaget, men stammer formentlig fra en samlet skatnedlæggelse. Skatten bestod ud over mønterne som bekendt også af et større antal sølvsmykker og -barrer. Nogle smeltede sølvklumper, som vi i første omgang antog at stamme fra skatten, afspejler derimod nok tilfældigt tabte stykker fra sølvsmedning på bopladsen. Ved undersøgelsen i 1997 er der fundet smeltede sølvklumper liggende dybt i anlæg fra 900-tallet, og da disse ikke kan have indgået i skatten, har de øvrige måske heller ikke.

Men tilbage til de arabiske mønter - de såkaldte *kufiske dirhamer*. Efter byen Kufah syd for Bagdad, hvor skriften som findes på mønterne udvikledes, kaldes de ældre arabiske mønter kufiske mønter. *Dirham*'en indførtes ca. år 698-699 og havde en oprindelig vægt omkring 3 g. Den var hovedmønten i den arabiske verden indtil middelalderen, og navnet bruges stadig om den officielle møntenhed i flere arabiske lande i Mellemøsten. Selve navnet *dirham* menes at stamme fra det græske *drachme*.

Bestemmelsen af de 48 mønter er foretaget af Gert Rispling fra Stockholm.

De *kufiske dirhamer* er jo så taknemmeligt et studieobjekt, at

de i de fleste tilfælde ikke blot oplyser, hvem der var hersker (møntherre), men også hvor (møntsted) samt i hvilket år (prægeår) de blev slået.

Bestemmelsen viser, at den altovervejende del af mønterne - i alt 37 - er slået mellem år 890 og 918, mens de øvrige er ældre. En enkelt mønt kan være slået mellem 915 og 926, men ud fra sammensætningen af mønter er den formentlig slået mellem 915 og 918. Gert Rispling angiver da også en mønt slået 917/918 som „slutmønten“. Dette betyder altså, at skatten må være nedlagt i jorden efter 918. I udstillingsbrochuren (indsat i NoMus 1/97) foreslog jeg, at skatten var nedsat mellem år 920 og 950. Dette forslag synes fortsat rimeligt og kan sikkert nu også indsnævreres noget. Vi kan selvfølgelig ikke vide, hvor langt tid der er gået fra, at den yngste mønt blev slået i Samarkand og til at den nåede mulden i Sigerslevøster. Men der er næppe tale om mange år - så vil de der sikkert have været yngre mønter med. Dette understøttes også af det store antal mønter fra de forudgående årtier. Inden den endelige datering af skatnedlæggelsen foretages, må vi dog afvente dateringen af de tre engelske mønter, som også formodes at have været en del af nedlæggelsen.

Ud fra det sidste mulige år for udmøntningen er mønterne underneden groft opdelt i årtier. Det skal dog bemærkes, at der knyt-

ter sig mindre usikkerheder til datering af enkelte af mønterne. På årtier fordeler mønterne sig som følger:

770-780: 2
790-800: 1
800-810: 1
860-870: 1
880-890: 1
890-900: 7
900-910: 17
910-918: 12-13

Fem mønter er udaterede imitationer/forfalskninger formentlig fremstillet i Rusland. Om de ældste mønter virkelig har indgået i skatten eller blot er tilfældig tabte, kan vi ikke afgøre med sikkerhed. At mønter og smykker kan have haft en lang funktionstid, inden de havnede i jorden, kendes dog fra mange andre skattefund og er således nok også her det mest sandsynlige. Om der overhovedet var bebyggelse i Sigerslevøster i 7- og 800-tallet er endnu ikke helt afklaret, - det håber vi, at den endelige bearbejdning af fundet kan afsløre. Denne bearbejdning pågår i øjeblikket.

Gert Risplings bestemmelse viser, at ni mønter er slået under abbaside-kalifferne. Disse mønter har næsten alle forskellige prægesteder, dog er to af dem udmøntet samme sted, i Medinat-as-Salam. Det samme er også de to ældste mønter i skatten, udmøntet i henholdsvis 770/771 og 778/779. I tid strækker abbaside-mønterne

Mønterne fra den i artiklen omtalte "skat 1".

sig også over lang tid, fra 770/771 til 909/910.

Den største del af mønterne, i alt 33, er slået under samanide-kalifferne. Ismail b Ahmed, som regerede fra 892-908 tegner sig for 20 af mønterne. Disse er næsten alle udmøntet i Tashkent,

men to stammer dog fra Samarkand. Ahmed b Ismail, som regerede fra 908 til 913, tegner sig for ni mønter, og igen er Tashkent og Samarkand de dominerende prægesteder. Fire mønter – de yngste mønter i skatten – er slået under Nasr b Ahmad (913-942), og her kommer tre fra Samarkand, mens én er slået i Tashkent.

Blandt mønterne findes også en enkelt udmøntet i Spanien i den vestlige del af det mægtige arabiske rige. Spansk-arabiske mønter er forholdsvis sjældent forekommende i Danmark. Mønten er slået i Andalusien i 798/99. Det er tænkeligt, at mønten i løbet af det 9. århundrede via utallige hænder har bevæget sig øst på og i det 10. århundrede via handel langs de russiske floder når Skandinavien, hvor den endelig omkring år 930 havner i jorden i Sigerslevøster. Hvis denne mønt kunne tale...

„Skat 2“, som bl.a. indeholdt 5 sølvarmringe, var nedsat i en krukke nogle meter fra nedlæggelsen af „skat 1“. Der er altså tale om en såkaldt *dobbeltskat*, hvor

Sigerslev-vikingen ved spredning af sin rigdom har formindsket risikoen for at miste alle sine værdier. Omkring den ene af armringene var bøjet en kufisk dirham, som endnu ikke er blevet bestemt.

Ved udgravningerne i 1997 er yderligere fundet tre dirhamer. Den ene er fundet i området ved *dobbeltskatten* og må have indgået i „Skat 1“. De andre to, som muligvis begge er forfalskninger, er fundet på den østlige side af Jernedevej, hvor både „Skat 1“ og „Skat 2“ var nedgravet på den vestlige side af vejen. Det er således næppe muligt, at disse to mønter kan have indgået i *dobbeltskatten*. De må anses for tilfældigt tabte eller kasserede.

Også et par hundrede meter væk på den nærliggende Kraglegaards jorder er der fundet en dirham.

Ingen af disse mønter er endnu bestemte, så endnu mangler der et kapitel, før vi kan skrive den endelige historie om de arabiske mønters lange rejse til landsbyen Sigerslevøster i Nordsjælland.

Formidlingstjenesten 1997/98

af Margit Eva Jensen

Med årsskiftet følger for mange af os et grundlæggende behov for at gøre status. Vi kan se tilbage på et netop afsluttet år, og foran os ligger 365 dage klar til at blive brugt.

Hvad er lykkedes? Og hvorfor lykkedes det? Hvad kunne jeg godt tænke mig at ændre på og gøre anderledes? Det er sådanne overvejelser man kan bruge sin status til.

I maj 1997 udsendte vi i formidlingstjenesten et program, som vi kaldte Undervisningstilbud for alle aldersklasser skoleåret 1997/98.

Årets program inddelte vi i to hovedgrupper, den ene kaldte vi 'Særlige Museumsuger' og den anden 'Tilbud For Hele Året'.

Det har været museumsugerne der har været trækplasterne og i efteråret har vi kunnet tilbyde følgende:

- Besøg og udgravning i Salpetermosen (august, 143 besøgende)
- En høstuge (august, 207 besøgende)
- En tærskuge (september, 218 besøgende)
- Tre uger om 'Lægeplanter i natur og have' (september/oktober, 285 besøgende)
- En uge med æblemostfremstilling (november, 184 besøgende)

● Tre ugers julestue (december, 446 besøgende).

Vores 'Tilbud for hele året' omfatter for det første et besøg på Husmandsstedet og haven kombineret med en aktivitet f.eks. madlavning i eget skolekøkken eller lysestøbning, uldhusflid m.m. (i efteråret 98 besøgende). For det andet kan vi tilbyde omvisning i den byhistoriske udstilling på Jægerbakken (26 besøgende). Disse permanente tilbud er der, som det fremgår af tallene, meget begrænset efterspørgsel på, og det er derfor fortsat museumsugerne, vi bruger flest kræfter på.

Egne lokaler

Husmandsstedet og Husmandsstedets have er rammen om de fleste af formidlingstjenestens aktiviteter. Men problemet har hele tiden været, at husmandsstedet er så lille og så skrøbeligt, at man ikke kan samle en klasse et sted indendøre og lave aktiviteter. Det har derfor været øverst på ønskesedlen hos såvel museumspædagogen som hos brugerne at formidlingstjenesten fik egne lokaler. Dette ønske er nu blevet opfyldt, idet vi har fået ind-

rettet et par lokaler i Sophienborgs forpagterbolig. Lokalerne er knap færdigindrettede, men årets julestue blev ikke desto mindre holdt i de nye, rare omgivelser. Forpagterboligens stueetage deles nu mellem en gruppe navere, en gruppe 4H og museets formidlingstjeneste. Vi har hver vore lokaler og skal deles om køkken, toilet og garderobe m.v.

Samarbejdspartnere

Formidlingstjenestens praktiske aktiviteter kunne umuligt lade sig gøre uden en række hjælpere. I efteråret har museumspædagogen skullet kunnet høste, sætte neg i

hove, håndtere en plejl, udgrave oldtidsboplads, samle lægeurter, røre cremer og lave helbredende teer og grødomslag, fremstille pasteuriseret æblemost, dyppe lys, tegne, fortælle og synge etc. For at sikre at kvaliteten af alle disse aktiviteter er i orden er det nødvendigt med en række samarbejdspartnere, det jeg kalder lokale eksperter. Alle landbrugsaktiviteterne kunne ikke lade sig gøre uden Bent Christoffersens store indsats med at opdyrke en mindre kornmark ved Husmandsstedet samt høste og tærsk kornet sammen med børnene. På udgravningen i Salpetermosen var primært Karen Kjeldsen, Hillerød fast samarbejdspartner og æblemostprojektet blev kørt flot og suverænt af Hans Bremer og Jørgen Troelsen, Alsønderup.

Vores besøgende - 1990'ernes Hillerødunger

Det der er kendetegnende for vores børn er, at de vokser op i en tid, hvor der er meget lidt, der er givet på forhånd. Hvor man tidligere har kunnet skabe en identitet i kraft af stærke familieband, i

kraft af en tilknytning til en bestemt egn, til en bestemt profession, til en bestemt religion står vi i dag helt frit, og kan i princippet definere vores livsprojekt som vi vil. Denne fritstilling af det enkelte menneske ligger der mange muligheder i, men livet er ikke nødvendigvis blevet nemmere. Heller ikke for børnene.

Vores museumspædagogiske grundtanke er, at børn meget tidligt har en historisk bevidsthed, forstået som en bevidsthed om sig selv i verden og om forskellen på nutid og 'gamle dage'. Med vores tilbud om forskellige kulturhistoriske emner og aktiviteter kan vi stimulere børnenes historiske bevidsthed og bidrage til det enkelte barns arbejde med at finde sine rødder, sin identitet. Vi håber at enhver af vores gæster efter et besøg på Sophienborg har fået skærpet sin nysgerrighed efter at forstå endnu mere af den historiske sammenhæng han eller hun selv indgår i.

Det der også er kendetegnet for 1990'ernes børn er, at det er børn der fylder, børn der kræ-

ver, børn der er vant til at der konstant tages højde for lige netop deres behov, men også børn der er videbegærlige, interesserede og lette at begejstre.

Derfor er selvaktivering godt. I stedet for at museumspædagogen står og taler sig varm, forsøger vi at få den varme til at stige op i børnenes kinder. Det gør vi ved at tilrettelægge forløbene sådan at børnene selv får lejlighed til at drage konklusionerne og

arbejde med opgaverne. Det er et princip, som er godt fra børnehavetiden og frem. For nylig havde jeg selv den oplevelse at gå til et almindeligt, offentligt middelalderforedrag, hvor foredragsholderen gav sine ca. 70 tilhørere et par sider med citater på latin, og mange af os oplevede at vi med lidt simpel vejledning sagtens kunne sidde og forholde os til de originale kilder.

Planer for 1998

Vi har annonceret to museumsuger i foråret 1998. Vi starter med en uge om barndom, leg og legetøj i Hillerød for ca. 100 år siden. Som kilde har vi bl.a. optegnelser fra Nationalmuseets etnologiske undersøgelser med beretninger der geografisk dækker museets virkeområde. Desuden vil vi lave en mindre udstilling af museets legetøj, og vi vil selvfølgelig også lege såvel udendørs som indendørs lege med kopier af det gamle legetøj.

I april har vi en vaskeuge, hvor vi skal prøve at vaske med håndkraft samt demonstrere nogle af museets gamle 'vaskemaskiner'.

Efteråret vil sandsynligvis

byde på et par velafprøvede tilbud. Alt tyder således på at Bent Christoffersen tager endnu en sæson på marken ved Husmandsstedet og måske gentager Hans Bremer og Jørgen Troelsen deres succes med fremstilling af Sophienborg æblemost.

Desuden vil jeg arbejde videre med temaer som mad og ernæring, sundhed og sygdom primært med udgangspunkt i haven ved Husmandsstedet.

Den nye store opgave bliver at lave nogle tilbud, med relation til den nye byhistoriske udstilling.

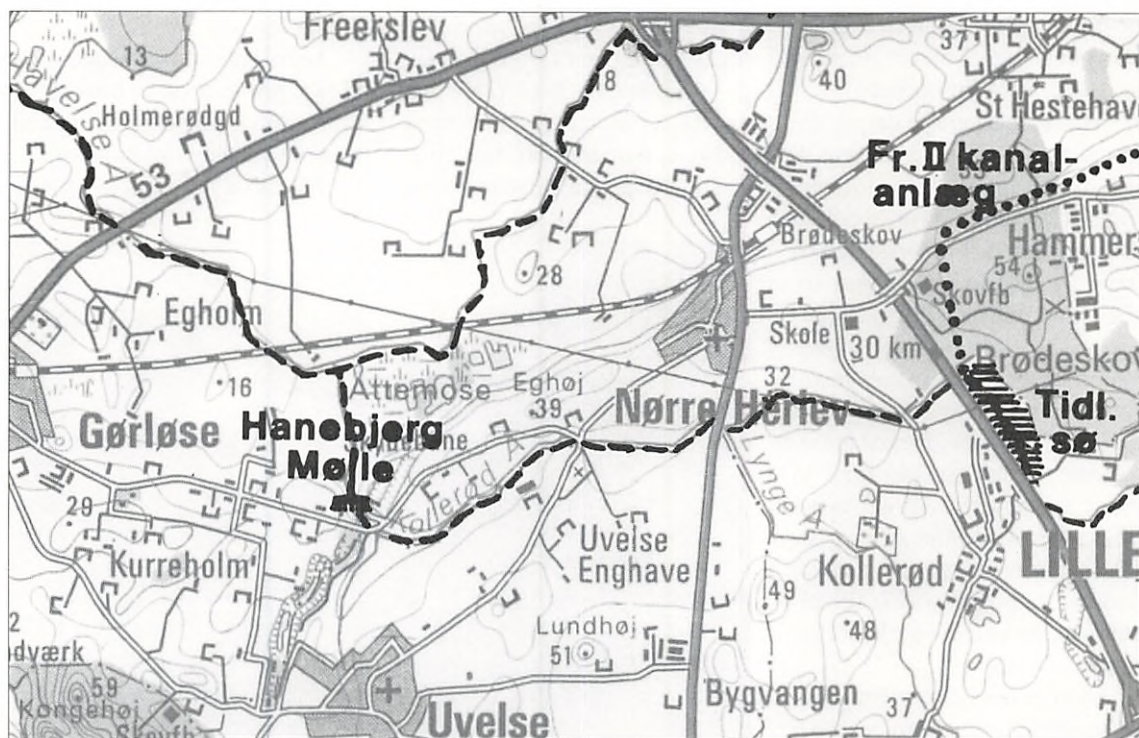
Formidlingstjenesten er på mange måder inde i en tilfredsstillende gænge. Vi har en god kontakt til byens folkeskoler og børneinstitutioner, især til de yngre årgange. Som tidligere gymnasielærer ved jeg imidlertid, at også ældre elever kunne have glæde af museet, og jeg håber, at vi kan få etableret gode kontakter til byens ungdomsuddannelser.

Lad os ønske hinanden et godt arbejdsnytår.

Hanebjerg Mølle

Noget om en vandmølles historie

af Flemming Beyer

Området omkring Hanebjerg Mølle med indtegnede vandløb. Kort i målestok 1:50.000

Når man kører ad vejen mellem Nørre Herlev og Gørlose, krydser man ved det store bakkedrag kaldet Hanebjerg, såvel Kollerød Å som kommunegrænsen mellem Hillerød og Skævinge. En del af det flotte "bjerg" er i dag desværre bortgravet, men i ådalen nedenfor ligger stadig rester af en vandmølle.

Vejbroen over Kollerød Å er fra dette århundrede, tidligere førte vejen kun frem til stedet hvor Hanebjerg vandmølle lå.

Et par hundrede meter nord for vejen ses endnu rester af den imponerende mølledæmning med en gravet rende mod øst, antagelig det gamle mølleløb. Stedet har været kendt, men var ret upåagtet, før en af museets frivillige amatørarkæologer gjorde opmærksom på det fine kulturlevn.

Munkenes mølle

Møllen har, ud fra de bevarede rester at dømme, uden tvivl hørt til Nordsjællands større og mere betydningsfulde mølleanlæg i ældre tid. Antagelig er den af middelalderlig oprindelse. Møllen har fået vand fra den nu udtørrede Kollerød Sø, som igen fik vand fra den i dag næsten også udtørrede Allerød Sø.

Første gang anlægget er nævnt i de skriftlige kilder er i 1551, hvor møllen sammen med Nørre Herlev landsby indgik i et mageskifte mellem kongen, Christian III, og Roskildeprovsten Andreas von Barby. Af mageskiftet brev fremgår, at møllen før mageskiftet var gods, der hørte under Esrum kloster. Uden tvivl har anlægget også i middelalderen været ejet af klosteret, idet kongemagten i forbindelse med reformationen konfiskerede klosterets ejendomme.

De spor der findes i landska-

bet i dag giver ikke nogen sikker formodning om vandmøllens alder. Derimod ved vi, at landsbyen Nr. Herlev allerede i begyndelsen af 1200-årene blev ejet af munkene i Esrum. Disse har således også haft ejendomsret på de arealer hvorpå mølleanlægget ligger. Det vil være naturligt at forestille sig, at munkene i Esrum engang i løbet af middelalderen lod mølleanlægget opbygge til brug for deres godsbesiddelser på egnen. Forhåbentlig kan en arkæologisk undersøgelse af lokaliteten på et tidspunkt give det endelige svar på vandmøllens alder.

Møllen omtales i de skrevne kilder kun frem til 1574, hvor den blev nedlagt. Ikke desto mindre er det en usædvanlig og meget spændende historie, de skrevne kilder beretter om i det korte åremål, møllen nævnes.

Adelsgoods og krongods

Da Andreas von Barby mageskiftede sig til møllen i 1551, var det et led i en større godssamling, som han påbegyndte i 1547 hvor han af kongen Christian III får Faurholm, Faurholm Mølle og de nu forsvundne landsbyer Egesborig på ti gårde og Rynne på to gårde.

Andreas von Barby var en tysk adelsmand, der foruden at være provst i Roskilde blev godsejer ved kongens gunst. Barbys målbevidste godssamling fortsatte i 1548, hvor han fik den nu forsvundne landsby Skyrød på fire gårde. I 1550 fik han Hammersholt landsby på elleve gårde samt flere enkeltgårde. De nu forsvundne landsbyer Egesborig og Skyrød samt nogle enkeltgårde blev nedlagt for at samle godset omkring en ny herregård Faurholm. (se NoMus nr. 1/96).

Også med møllen havde Bar-

by stor planer, idet han i 1553 fik kongens tilladelse til at flytte møllen ind på kongens grund, så vandet kunne få bedre fald. Som modydelse skulle Barby overdrage kongen lige så meget jord som mølledammen ville oversvømme. Om dette projekt blev iværksat vides ikke, men det er meget lidt sandsynligt, da der umiddelbart ikke ses spor af andre møller i området. Ligeledes ved vi, at Barby kort efter afhænder møllen.

Andreas von Barbys planer om et stort nyanlagt gods blev sandsynligvis aldrig fuldført, idet han i 1554 tilskøder Faurholm-godset med tilliggende landsbyer og Hanebjerg Mølle til adelsmanden Peder Oxe af Gisselfeld. Peder Oxe, der sad i rigsrådet, var en stridbar adelsmand. Da han mistede kongens gunst, måtte han allerede i 1558 afstå hele Faurholm-godset, herunder Hanebjerg Mølle, til Chr. III, hvorefter det atter blev krongods.

Møllen nedlægges

De skriftlige kilder fortæller ikke meget om møllen fra 1558 til 1574, hvor den igen bliver fremtrædende i det store projekt Frederik II har om et omfattende kanalanlæg for at skaffe vand til Slotssøen og den nybyggede vandmølle her.

Allerede i 1572 påbegyndes et kanalsystem som ledede vandet fra Hammersholt og Store Dyrehave-området til den nyanlagte Teglgårdssø og videre til Slotssøen. Vandmængden var dog ikke stor nok og i 1574 beordrer Frederik II, at man skal lede den å, der løber til Hanebjerg Mølle ind i et nygravet kanalsystem mod nord gennem Brødeskov og videre til eksisterende kanalsystem ved Store Dyrehave.

Kongens graver Jacob von Mansfeld iværksatte det omfat-

tende gravearbejde. Rester af det imponerende kanalanlæg kan stadig ses i Brødeskov. Arbejdet med at vende åen lykkedes tilsyneladende, idet Hanebjerg Mølle blev nedlagt kort efter. Vandet fra Allerød Sø og Kollerød Sø løb nu til Slotssøen og vandmøllen her. Som bekendt lykkes det ikke altid at tæmme naturen. Allerede i

midten af 1700-årene gennembrød åen kanalen og fandt tilbage til sit oprindelige leje. Tilsyneladende er vandmøllen dog aldrig blevet opbygget igen.

Litteratur og kilder:

- 1) Kronens Skøder. Bd. I, 1892. Udgivet af Rigsarkivet.
- 2) Faurholm - en kulturhisto-

risk undersøgelse. Nordsjællandsk Folkemuseum 1995.

3) NoMus nr. 1-1996.

4) Bogen om Esrum Kloster. Udgivet af Frederiksborg Amts Historiske Samfund 1997.

5) Div. arkiv- og kortmateriale i Nordsjællandsk Folkemuseum.

Kopier af sølvarmringe og hængesmykke fra Sigerslevøster

af Finn Erik Kramer

Museet har truffet aftale med Turm A/S i Kirke Såby om fremstilling af kopier af to sølvarmringe fra Sigerslevøsterskattene (se fig. 1). Det er Turm A/S, der i sin serie af „Viking smykker“, fremstiller kopier til Nationalmuseet, hvilket borger for kvaliteten. Kopierne er – som originalerne – fremstillet i sølv.

Armringene kan ud fra fund-sammensætningen og lignende fund dateres til første halvdel af 900-tallet, altså midt i vikingetiden (800-1050 e.Kr.).

I december – umiddelbart før julemarkedet – modtog museet de første kopier. Allerede i december har det været et pænt salg, så armringene har sikkert ligget under en del juletræer rundt om i

hjemmene. Smykkerne er meget smukke og prisen absolut rimelig. Den flettede armring koster 850 kr. – mens den snoede koster 775 kr. De er begge fremstillet i tre størrelser.

Museet har også truffet foreløbig aftale med Turm A/S om fremstilling af kopier af et afhængesmykke fra Sigerslevøster (se fig. 2). Smykket er også afbil-

Fig.2

det i NoMus 2/97, side 13, men før det blev konserveret. Dateringen af dette smykke er lidt mere usikker, men at det er fra vikingetiden er dog helt sikkert. Det blev fundet med detektor i pløjelaget umiddelbart syd for Jerne-degaard, så fundomstændighederne hjælper os ikke til en nærmere datering. Et næsten identisk smykke fra kongsgården i Lejre er også løsfundet.

Ornamentikken med de stiliserede planter og geometriske mønstre er i sin oprindelse ikke nordisk. Vi møder lignende ornamentik allerede i Byzans i 500-tallet, senere breder den sig til Centraleuropa, og i 700-tallet er den almindelig i Irland.

I Danmark har man dog sikkert i den tidlige vikingetid fået inspirationen fra Frankeriget, hvor den stiliserede planteornamentik var altdominerende. „Vort“ smykke skal således nok dateres til perioden mellem år 850 og 950.

Turn A/S vil fremstille prøver af smykket henholdsvis i forgyldt bronze og i sølv. Herudfra afgøres hvilken der skal sættes i produktion.

Prisen forventes at blive kr. 200-300, og vi forventer, at det vil være klar til levering i løbet af marts eller april.

Flodemålssten – eller hvad?

af Finn Erik Kramer

Lidt nordøst for Skipperhuset Li Fredensborg ved Esrum Sø står en mærkelig sten (se tegning). Nederst ses en horisontal rille. Over rillen og øverst ses de to tal 1791 og 1874 og i mellem disse bogstaverne FM.

Skov- og Naturstyrelsen freddede stenen i 1995, og Styrelsen har i den anledning spurgt Folkemuseet, om vi i vore arkiver havde oplysninger om stenen? Det har vi ikke, og vi har derfor ved enhver given lejlighed spurgt vidt og bredt på Fredensborg-egnen. Men der har ikke været megen hjælp at hente.

En enkel informant har dog kunne oplyse, at den har stået der i mindst 50 år. Han mente i øvrigt, at det var en landkotesten.

I Skov- og Naturstyrelsen hælder man mest til en teori om,

at det er en „flodemålssten“ – altså en sten, som har markeret vandstand. De to tal kunne således være årstal for vandstand. Hvis dette er rigtigt står stenen næppe på sin oprindelige plads, og så rejser nye spørgsmål sig.

Hvor har den oprindelig stået? Hvem har flyttet den, og hvornår?

Har den måske noget at gøre med indsejlingen til Skipperhuset?

Vi ved det ikke. Måske nogle af NoMus' læsere kan hjælpe os med oplysninger om stenen?

Alle informationer er meget velkomne, for i denne sag er vi „på Herrens mark“.

Man kan ringe enten til Folkemuseet på telefon 48 24 34 48 eller til Erling Buhl i Skov- og Naturstyrelsen på 39 47 20 00.

Hvad man også kan opleve i onsdagsgruppen

af Grethe Post

I et tidligere nummer af Nomus har Henning Aberg-Jørgensen fortalt om arbejdet i den frivillige arbejdsgruppe, Onsdagsgruppen. Han beskrev gruppens arbejde på museet.

I sommeren 1996 havde gruppen imidlertid en ganske særlig opgave, som jeg her vil berette om. I nærheden af Vassingerød på en planteskole lå der et gammelt husmandssted, som havde stået ubeboet i nogle år. Stedet havde tidligere været beboet af en familie. Efter forældrenes død blev en søn boende alene i huset. Han døde for nogle år siden, og det var nu op til planteskoleejeren, hvad der skulle ske med husmandsstedet. Han ville gerne rive det hele ned, men skønnede dog, at bygninger og inventar kunne have interesse for museet.

Husmandsstedet

En dejlig sensommeraften sidst i august kørte vi efter en given vejbeskrivelse. Beskrivelsen var god nok, men vi havde dog ikke troet, at vi skulle køre flere kilometer væk fra hovedvejen ad en meget smal vej. Endelig nåede vi derind. Huset lå og så meget forladt ud. Haven var groet helt til. I opbygning lignede det vores eget husmandssted på Sophienborg. Det var noget yngre. Fra omkring århundredskiftet. Det eneste tegn på liv kom fra hønsehuset, hvor planteskoleejeren havde nogle høns gående. De fløj forvirrede op, da vi kom, men de vænnede sig hurtigt til, at vi var der.

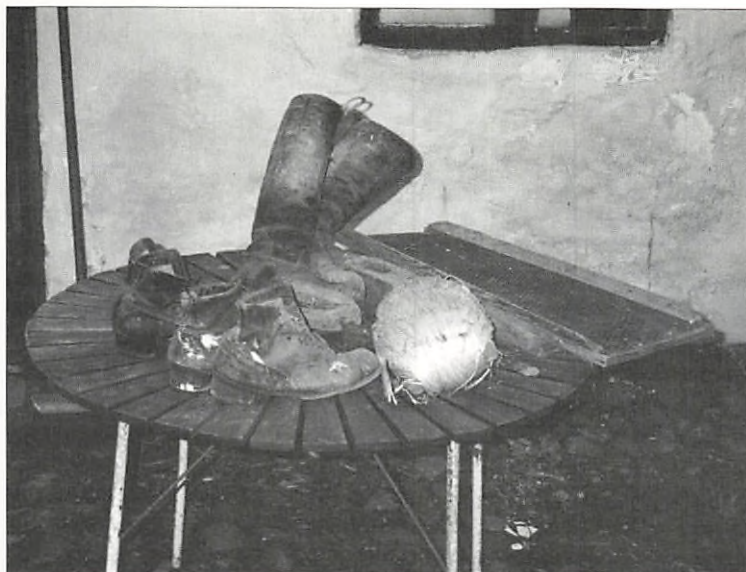
Gamle ting og sager

Husmandsstedet bestod af tre l nger. I midten var stuehuset og i den ene længe var der et stort rum, som blev brugt til opbevaring af vogne og en kane, samt en masse andre spændende ting. Til den anden side var der en stald og et stort høløft. Vi delte os op, således at vi hver især havde et arbejdsområde. Så skulle vi skynde os at komme igang, for der var ikke lys i huset.

Min gruppe havde fået til opgave, at gennemgå stuehuset. Det så noget forfaldent ud. Vi trådte ind i entreen på et temmelig nedslidt og snavset murstensgulv. Til venstre lå et stort køkken med spisekammer og til højre en mindre stue og et soveværelse. I den anden halvdel af huset var der en spisestue og et stort værelse, som ejeren brugte til opbevaring af nogle af sine egne ting. I disse to rum havde der, da moderen levede, været traktørsted.

Der var ikke mange ting, der havde museumsverdi i stuehuset;

men alligevel kunne man her forestille sig, hvordan familien og senere sønnen havde levet. Det var kun i entreen, der var murstensgulv. I den øvrige del af huset var der lakerede bræddegulve. Væggene var beklædt med diskret tapet, som nu så meget brugt ud. Med undtagelse af en meget falddefærdig sofa var møblerne af nyere dato. Gardinstængerne var interessante. Det var runde stænger, hvorpå gardinerne var sat fast med nogle store ringe. Dem skruede vi ned og lagde ind i den lille stue, hvor vi på hver genstand hæftede en seddel. På den seddel stod husmandsstedets sagsnummer, dato, hvilken stue genstanden var fra og tilsidst, hvem der havde skrevet sedlen. Samtidig med sedlerne lavede vi også lister over de fundne genstande - en liste for hvert rum. Nu vardet ved at være så mørkt inde i huset, at vi ikke kunne se at skrive. Vi gik ud på den brolagte gårdsplads, for at se hvad de andre havde fundet. Oppe fra høløftet kom nogle meget

støvede mennesker ned. De havde fundet mange sjove ting deroppe. Fine gamle damestøvler, store træskostøvler og en masse andre forskellige ting. På loftet lå stadig en kæmpe bunke aviser og gamle ugeblade helt tilbage til 1917. Dem kunne vi ikke nå at gennemse og bundte den aften, så dem måtte vi have til gode til næste onsdag. Vi satte sedler på de sidste genstande, lavede lister og satte det hele ind i den lille stue.

Den velfortjente kaffe

Inden vi tog hjem skulle vi lige have vores medbragte kaffe og hjemmebagte kage. Op ad gavlmuren mod vest lå en stabel fliser - et ideelt sted at drikke kaffe. Her sad vi på de endnu solvarme sten, så ud over planteskolens mange træer og buske og nød det sidste røde skær fra solnedgangen. Det var en dejlig aften.

Epilog

De følgende onsdage arbejdede vi på husmandsstedet. Tilsidst blev det for mørkt til at arbejde om aftenen, så det måtte gøres om dagen. De af os i den frivillige ar-

bejdsgruppe, der havde tid, hjalp til med at rydde resten og køre det hjem til museet. Husmandsstedet er revet ned. Folkemuseet havde dog forinden lejlighed til at foretage opmålinger af bygningerne. Desværre var der ikke råd til at flytte det til Sophienborg, hvor det ville have taget sig godt ud sammen med det andet husmandssted.

Nødebo Kro - historiske foredrag forår 1998

Der er i foråret planlagt to historiske foredrag på Nødebo Kro med to rutinerede formidlere, som har meget spændende emner på dagsordenen:

Den 16. marts vil *dr.phil. Bent Jørgensen* fra Institut for Navneforskning ved Københavns Universitet foredrage over emnet „*De nordsjællandske stednavne*“. Undersøgelsen af de nuværende landsbyers opståen er et område, som Folkemuseet prioriterer højt i sin arkæologiske virksomhed, og her yder stednavneforskningen en vigtig støtte. Mange landsbyer har stednavne af høj alder, men før landboreformerne havde også markerne navne, som nu kun kan findes på gamle ejerlavskort. Her ligger en rigdom af informationer om områdernes udnyttelse og bebyggelsesudvikling, så det er et stort, men kolossalt spændende forskningsområde Bent Jørgensen denne aften vil introducere os for.

Den 23. marts tager *fhv. universitetslektor Niels M. Saxtorph* os på en billed-rejse til den forunderlige verden, vi møder i de *middelalderlige kalkmalerier på alle sider af Esrum Sø*. Saxtorph har skrevet flere bøger om kalkmalerier, og der er netop udsendt en CD-ROM med fotografier af kalkmalerier fra Saxtorphs private lysbilledsamling. Kombinationen af Saxtorph's omfattende viden og myndige facon garanterer, at denne aften ikke glemmes lige med det samme.

Foredragene starter som sædvanlig kl. 20.00, og der er som sædvanlig gratis adgang. Vel mødt på Nødebo Kro.

Finn Erik Kramer

Ordinær generalforsamling

***Onsdag den 25. februar 1998 kl. 19.30
i Søjlehallen på Sophienborg***

Se nærmere om generalforsamlingens dagsorden side 5

***Efter generalforsamlingen vil
Morten Gøtsche
fra Nationalmuseets Marinearkæologiske
Undersøgelser i Roskilde fortælle om
de ni skibe fra vikingetid og middelalder,
som blev fundet i 1997 i Roskilde***

Bus 734, 735 og 324 fra Hillerød Station stopper på Tulstrupvej ved Falkevej

